

Lapsen puheen ja kielen kehittyminen

Vinkkejä ja huomioita huoltajille

J•ENSUU

Tekijät

Irja Seppänen

varhaiskasvatuksen palvelualueen johtaja
Joensuun kaupunki

Anna-Mari Laulumaa

Vuorovaikutus-hanke
Joensuun kaupunki

Yleistä

Lapsi tarvitsee vuorovaikutusta eli syliä, tunneyhteyttä, rakkautta, puhetta, sanoja ja lukemista kehittyäkseen

Lapsen aivot kehittyvät vuorovaikutuksessa häntä hoitavan aikuisen kanssa. Vuorovaikutus on lapsen kehitykselle elintärkeää. Sylissä oleminen, lohdutetuksi tuleminen, rauhallinen jutustelu ja leikkiminen auttavat lapsen mieltä rakentumaan.

Parasta kielen oppimista ovat arjen vuorovaikutus, lukeminen, lorut ja leikki

Kiinnostumalla lapsen aloitteista viestitöt, että kielen oppiminen on tärkeää ja hauskaa.

Kun puhut lapselle, ota katsekontakti ja ole läsnä.

Lukeminen on sijoittamista lapsen tulevaisuuteen

Lapselle lukeminen opettaa kieltä ja keskittymistä, vahvistaa lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta sekä laskee lapsen stressitasoja.

Kuunnellessa aivot kehittyvät ja luovat mielikuvia tapahtumista toisin kuin valmista videota katsoessa.

Lapsi oppii kieltä jäljittelemällä, kokeilemalla ja vuorovaikutuksessa

Kieli kehittyy äännähdyksistä ensin jokeltuun ja sitten yksittäisten sanojen kautta koko kielen rakenteen oppimiseen.

Sanavarastoa kasvatetaan puhumalla lapselle, lapsi ymmärtää aina enemmän kuin puhuu.

Äänenkäytön lihaksia harjoitetaan erilaisilla ääntelyillä: pörisemällä ja loruilemalla, laulamalla ja puhumalla ilmeikkäästi ja painokkaasti.

0–2-vuotiaat lapset

Seuraa:

- että lapsen jokeltelu alkaa ennen yhden vuoden ikää ja siinä esiintyy myös konsonantteja (k, t, s, v...).
- jos jokeltelussa esiintyy vain vokaaleja (a, e, i, u, o...), lapsi tarvitsee enemmän puhelua ja kielellisiä virikkeitä
- että lapsi kuulee normaalisti ja ottaa katsekontaktia

Kun lapsi viestittää ilmeillään tai jokeltelullaan:

- **vastaa lapsen ilmeisiin ja jokelteluun:** ”Joo onkin kiva mennä kylpyyn...”
- **pidä välillä taukoja ja kuuntele**
- huolehdi, että **lapsi näkee suun liikkeet**
- **hassuttele** lapsen kanssa ja käytä puheessa erilaisia äänensävyjä
- **innosta lasta jäljittelemään erilaisia ääniä** esim. auton ja eläinten ääniä sekä ilmeitä ja palkitse yritykset kehuilla

Opeta sanoja ja tietä lukemisen maailmaan:

- **laula, loruttele ja lue lapselle** sekä pidä hänen ikätasoonsa sopivia kirjoja esillä lattialla
- **nimeä ne esineet ja asiat**, joita lapsi katsoo tai osoittaa
- **näytä lapselle, miten kirjaa pidetään kädessä**, miten käännetään sivuja sekä katsele lapsen kanssa yhdessä kuvakirjoja ja juttele hänelle kirjan kuvista

Esimerkiksi:

- **pyydä lasta nimeämään asioita**, joihin hän viittaa: ”Mikä se on?” ja laajenna lapsen sanavarantoa: ”Kyllä, se on iso punainen lamppu”
- **selitä ja kerro, mitä teet ja mitä tapahtuu** ”Nyt tulikin pihaan iso roska-auto... Nyt vesi kiehuu ja laitetaan hiutaleet sinne... kohta tulee puuroa.”
- rikasta lapsen ilmauksia: ”Tukka” → ”kyllä, laitetaan sinulle raidallinen sukka jalkaan”
- pysähdy kirjaa katsoessa/lukiessa pohtimaan, mitä on tapahtunut ja mitä seuraavaksi voisi tapahtua

3–4-vuotiaat lapset

Iltasatu ei voi koskaan olla liian pitkä – lue nyt paljon ja monenlaisia tekstejä, se on sijoittamista lapsen tulevaisuuteen.

Puhu lapselle selkeää ja rikasta kieltä ja vastaa hänen viesteihinsä.

Keskustele, kuvaa, selitä sekä nimeä asioita ja esineitä lapsen kanssa arjen eri hetkissä.

Kun puhut tunteista, näytä tunteet myös kasvoillasi.

Seuraa:

- lapsen puheen ymmärtämisen kehitystä, koska ymmärtäminen on keskeinen taito myöhemmin lukemaan oppimisessa

Lukiessa:

- **tutustu** lapsen kanssa erilaisiin **teksteihin**: uutiset, tietokirjan tekstit...
- **keskustele lapsen kanssa** sekä luetusta tekstistä että kirjan kuvista
- **leiki lukemista**: lapsi saa lukea kirjasta leikisti tarinoita
- **ohjaa lasta vuorottelemaan omaa puhettaan ja kuuntelua** sekä odottamaan omaa puheenvuoroaan
- vertaile lapsen kanssa myös kuultuja ja nähtyjä sanoja

Esimerkiksi:

- **toista lapsen sanoma asia ja laajenna sitä**: ”Kyllä, se on lintu, harmaanvalkoinen lintu, se on västäräkki”
- **harjoittele lapsen kanssa**
 1. **vastakohtapareja** (iso/pieni, painavampi/kevyempi, kylmä / kuuma)
 2. **etenemistä jäsentäviä ilmauksia** (ensin, sitten, sen jälkeen ja lopuksi)
 3. **luokitteluja, vertailuja ja taivutuksia** (värin, muodon ja koon mukaan)
 4. **paikkaa ja sijaintia osoittavia määreitä** (edessä, takana, alla, päällä, sivulla...)
- **leiki lapsen kanssa sanaleikkejä** (laiva on lastattu, arvaa mistä puhun) ja **symbolisia leikkejä** (ruokailuvälineillä, kauppatarvikkeilla, lääkärivälineillä)
- **harjoita lapsen sanasynteesiä leikin avulla**: Mikä sana syntyy seuraavista tavuista, kis-sa, lam-mas, mus-tik-ka, per-ho-nen...

5–6-vuotiaat lapset

Kannusta lasta kertomaan tunteistaan ja ajatuksistaan niihin sopivissa tilanteissa kysymysten avulla: ”Mitä sinä ajattelet siitä, että...?”

Toimi itse käyttäytymisen ja vuorovaikutustaitojen mallina eli lohduta ja pyydä anteeksi herkästi, kun on sen paikka.

Lapsi oppii toistojen, tekemisen, kannustamisen ja oman oivaltamisen kautta.

Puhuesssa:

- opeta **yläkäsitteitä**: ulkovaatteet, kotieläimet, hedelmät...
- opeta **aikaan liittyviä ilmaisuja**: aamulla, päivällä, yöllä, eilen, tänään, huomenna, kohta, nyt ja hetken kuluttua sekä suhdekäsitteitä kuten enemmän, vähemmän, ensimmäinen, keskimäinen...

Lukiessa:

- **pidä** lapsen saatavilla häntä kiinnostavia **kirjoja** ja kielellisiin taitoihin liittyviä **pelejä**
- **keskustele hänen kanssaan luetusta**, pohdi syitä ja seurauksia
- pysähdy välillä ja pyydä lasta ennakoimaan, **mitä voisi tapahtua** seuraavaksi ja **kysy tarkentavia kysymyksiä** luettuun liittyen
- **lue myös tietotekstejä** (noin 50 % luetusta) → lapsi saa esittää kysymyksiä ja kommentteja kesken lukemisen
- **opeta lapselle toiminnan suunnittelua** ja syy-seuraussuhteen tarkastelua **ääneen puhumalla ja pohittamalla** ("Jos laitan nämä kengät ja sataa, niin...")
- ohjaa lasta kiinnittämään huomion siihen, mitä kysyt sekä vastaamaan esitettyyn kysymykseen

Esimerkiksi:

- **tee lapsen kanssa sana-arvoituksia** sanomalla vain sanan ensimmäisen tavun ja lapsi sanoo koko sanan: ”Mikä sana tämä voisi olla kuk-(ko), sii-(li), koi-(ra)...
- **harjoita lapsen taitoa tunnistaa sanojen alku- ja loppusointuja** → ”Missä seuraavissa sanoissa on sama alkusointu: lin-na, pal-lo, lin-tu?”
- **vertaile lapsen kanssa sanoja**
- **pelaa lapsen kanssa** kirjainbingoa, muisti- ja sanapelejä (Lasten Alias)
- **etsi lapsen kanssa riimipareja** → sukka–tukka, portti–kortti, siili–viili, tuuli–huuli, silli–tilli...
- kuuntele, että lapsi käyttää puheessaan käsky-, kysymys- ja väitelauseita

Äkkivääriä flamingon sääriä

Vuorovaikutus-hankkeen päiväkodeissa vieraili keväällä 2022 **Eero Ojalan** rakentama runoesitys ”Äkkivääriä flamingon sääriä” esittäjänään **Kirsi Kärnä**. Esitys pohjautuu **Laura Ruohosen** kirjoihin *Allakka pullakka* (2004), *Yökyöpelit* (2008) ja *Tippukivitapaus* (2017).

Olisi hurjan hauskaa, jos lukisit lapsesi kanssa vielä kotona näitä runoja ja keskustelisit esityksestä lapsen kanssa!

Youtubesta löytyy ”Jos on kädet”-runoon tehty laulu Kansallisteatterin esityksestä: <https://www.youtube.com/watch?v=eWWdH63ORKY>

Lisäksi:

Kysy lisää lapsen puheen ja kielen kehittymisestä neuvolassa tai päiväkodissa. Kirjastosta voi lainata kirjoja ja saa vinkkejä ikätasoisiin kirjoihin.

Verkossa on paljon hyvää materiaalia:

Kielten rikas maailma -materiaali

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-rikas-maailma-materiaali>

Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>

Miten pienen vauvan kanssa voi leikkiä (Väestöliitto)

<https://www.youtube.com/watch?v=9U-KYQuInIA>

Vuorotellen – Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin

https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/Vuorotellen-opas_netti_2018.pdf

J • ENSUU

2022